

Actuar per combatre les espècies invasores a Eivissa i Formentera

Resum del Curs Eivissenc de Cultura de 2021

per Maurici Cuesta i Labèrnia

Per triar la temàtica de l'edició 2021 del Curs Eivissenc de Cultura, a la Comissió Executiva de l'Institut d'Estudis Eivissencs no vàrem tenir cap dubte. I és que d'entre les qüestions d'actualitat que preocupen la nostra societat, n'hi havia una d'alarmant, transversal i molt relacionada amb el medi natural de les illes Pitiüses: l'amenaça que està representant per a les sargantanes pitiüses la introducció de serps, d'uns anys ençà.

Com hem anat fent sempre, des de l'IEE volíem oferir un curs degudament contextualitzat. En aquest cas, partint d'uns fets i preocupacions actuals, volguérem fer una reflexió molt més àmplia en el temps i en l'espai. I, com en tots els cursos relacionats amb temàtiques d'actualitat, mirar d'aportar solucions.

L'estiu de 2021 vaig començar a dissenyar el que havia de ser el XLVII Curs Eivissenc de Cultura 2021. Amb l'assessorament de diversos investigadors en el camp de les ciències naturals, no em va costar gaire de trobar i convèncer els especialistes per participar en un curs que passaria a anomenar-se *Espècies invasores. Canvis i impactes en el medi natural pitiús*. A principis de setembre ja teníem el disseny tancat, el lloc de les sessions i les dates, com sempre per al mes de novembre.

Una de les premisses prèvies del curs era que l'evolució pròpia de qualsevol medi natural es veia condicionada i dinamitzada per la presència humana i les seues activitats. En el cas de les illes Pitiüses, des de fa uns quants mil·lennis.

Resum

Síntesi de les activitats, tres conferències i una taula redona, incloses en el programa del Curs Eivissenc de Cultura de 2021, amb el títol *Espècies invasores: canvis i impactes en el medi natural pitiús*, organitzat per l'Institut d'Estudis Eivissencs (IEE).

Mots clau: medi natural, fauna, flora, espècies invasores, serps, sargantanes, Eivissa, Formentera.

Summary

Summary of the activities, three conferences and a round table, included in the program of the 2021 Ibiza Culture Course, with the title *Invasive species: changes and impacts in the Ibizan and Formenteran natural environment*, organized by the Institut d'Estudis Eivissencs (IEE).

Keywords: natural environment, fauna, flora, invasive species, snakes, lizards, Ibiza, Formentera.

Marià Mayans i Maurici Cuesta en la roda de premsa de presentació del Curs.

Més recentment, el creixement demogràfic, la industrialització, els efectes de l'actual societat postin-

dustrial i la globalització han accelerat l'impacte dels humans en el medi natural pitiús.

En la imatge, un moment de la conferència de Josep Antoni Alcover, que va ser presentat per Antònia M. Cirer.

blic una magnífica visió sobre les peculiaritats dels ecosistemes insulars, amb exemples de la seua gènesi i, alhora, de la seua destrucció, alteració o reconversió. Jo mateix vaig poder presentar la biòloga eivissenca, al mateix temps que vaig aprofitar per presentar el curs i justificar la seua convocatòria.

La segona de les conferències es va pronunciar el dijous 11 de novembre, per part de Josep Antoni Alcover i Tomàs, investigador científic de l'IMEDEA (Institut Mediterrani d'Estudis Avançats) (UIB-CSIC), sota el títol de *La fauna vertebrada original de les Pitiüses i el seu contacte amb els primers colonitzadors humans*. L'investigador Alcover, molt apreciat a Eivissa per la seua direcció de diverses campanyes d'excavació de jaciments relacionats amb la història natural i la colonització humana des dels anys vuitanta, va complir amb escriure l'encàrrec de donar una visió de les característiques de la fauna vertebrada primària d'Eivissa i Formentera, del seu contacte amb l'arribada de les primeres poblacions humanes i de les conseqüències més immediates que se'n derivaren. Antònia Maria Cirer va poder fer la presentació d'Alcover i moderar el posterior i ric debat entre ponent i públic.

Anomenada *Els reptes actuals de la gestió de la biodiversitat a les*

Convidava a convocar el curs la gran pulsio ambiental, econòmica i social generada per la introducció involuntària de serps i els seus efectes nocius en la flora i la fauna dels ecosistemes de les illes Pitiüses. El cas de la introducció d'espècies foranes o al·lòctones en el medi natural d'Eivissa i Formentera no és nou. Ara bé, la qüestió ha passat a ser un tema de gran preocupació en els darrers anys, com és el cas de l'amenaça que representen les serpents sobre les sargantanes.

Finalment, una altra premissa a l'hora de confeccionar el curs era que l'Institut d'Estudis Eivissencs volia aportar el seu gra d'arena per poder afrontar una qüestió transcendent, a Eivissa i Formentera, i a la resta del món, també. La problemàtica protagonista del curs no és més que una de les cares de l'emergència climàtica que viu aquest planeta.

El XLVII Curs Eivissenc de Cultura es va dur a terme a la seu de la Universitat de les Illes Balears a Eivissa i Formentera els dies 4, 11, 18 i 25 de novembre, a les 20.00 hores, amb el títol d'*Espècies invasores: canvis i impactes en el medi natural pitiü. I*, com ve fent darrerament l'IEE, les sessions varen ser retransmeses en directe per

internet, a través del nostre canal de *YouTube*, on continuen sent consultables en format de vídeo. El programa del curs va consistir en tres conferències i una taula rodona.

La xerrada inaugural es va dur a terme el 4 de novembre i va anar a càrrec d'Antònia Maria Cirer Costa, doctora en Ciències Biològiques, herpetòloga i membre de la Comissió Executiva de l'IEE. Sota el títol *Biodiversitat insular. Exemple de com es genera i com es destrueix*, Cirer Costa va oferir al pú-

Un altre moment de la conferència de Josep Antoni Alcover, sobre fauna vertebrada antiga de les Pitiüses.

Balears, Ivan Ramos Torrens, cap del Servei de Protecció d'Espècies de la Conselleria de Medi Ambient del Govern de les Illes Balears, va pronunciar la tercera conferència del curs, el 18 de novembre, després de ser presentat per Montserrat Montés Montés. Ramos tenia el difícil repte de presentar les línies d'actuació de la màxima institució balear en la gestió de la biodiversitat existent en aquest arxipèlag, de justificar-les i d'exposar les limitacions amb les quals es troba des del seu lloc de responsabilitat i gestió.

No cal dir que les preguntes del públic sobre què fa el Govern de les Illes Balears per impedir l'entrada d'ofidis a les Pitiüses, o sobre les pressions dutes a terme sobre altres administracions amb competències en la matèria, varen abundar. Ramos se'n va sortir molt bé, i va mostrar una sòlida voluntat de col·laboració per frenar la introducció i l'expansió de serps.

Va tancar el curs la taula redona celebrada el 25 de novembre que, sota el nom de *Com protegir el nostre patrimoni ambiental en un entorn globalitzat?*, va tenir la participació de Jaume Estarellas, biòleg i tècnic de Medi Ambient del Consell d'Eivissa; Joan Carles Palerm Berrocal, biòleg i president del GEN-GOB d'Eivissa; Eneko Aspillaga, biòleg especialista en ecologia marina i investigador científic de l'IMEDEA (Institut Mediterrani d'Estudis Avançats) (UIB-CSIC); i d'Antoni Pedro Marí, president de Prou! Pitiüses en Acció. Vaig tenir el privilegi de fer-ne les presentacions corresponents i de moderar la taula redona i la participació posterior del públic. El debat va estar molt centrat a saber de tots els participants quines eren les fórmules que aportaven per poder acabar amb el problema de la introducció de les serps i l'amenaça que representen per a les espècies de sargantanes pitiüses, entre altres aspectes.

Aspillaga va ser convidat per la seua condició d'expert en la biodiversitat marina, perquè no es volien deixar de banda les amenaces i els impactes en l'àmbit marí

A la imatge superior, Ivan Ramon Torrens durant la seua intervenció, acompanyat de Montserrat Montés Montés. A la fotografia inferior, un moment de la taula redona, amb Jaume Estarellas, Joan Carles Palerm, Maurici Cuesta (moderador), Eneko Aspillaga i Antoni Pedro Marí.

que arriben a les aigües i costes d'Eivissa i Formentera, en un món cada vegada més intercomunicat.

En acabar aquest acte, vaig comunicar que des de l'IEE es farien arribar les principals conclusions del curs a les institucions públiques establertes a les Pitiüses, acció que també va ser demanada per part del públic assistent. Pocs dies després, un escrit signat pel president de

l'IEE, Marià Mayans, s'adreçava a responsables del Govern de les Illes Balears, al Consell d'Eivissa, al Consell de Formentera i als cinc ajuntaments de l'illa d'Eivissa. Amb el títol *Conclusions del XLVII Curs Eivissenc de Cultura: Espècies invasores. Canvis i impactes en el medi natural pitiús*, l'escrit deixava constància de les conclusions següents:

Un altre moment de la taula redona que va cloure l'edició de 2021 del Curs Eivissenc de Cultura.

Les conclusions del Curs s'han enviat a totes les institucions públiques de les Pitiüses

mentera ha de ser un objectiu prioritari de les administracions públiques en el marc d'una política sostenible. Així com la preservació del patrimoni històric, artístic o cultural, per posar uns exemples, ha estat assumida per la societat d'Eivissa i Formentera i les institucions que les regeixen, el mateix ha de succeir amb el patrimoni natural.

– Els illots adjacents a Eivissa i Formentera han de ser objecte d'una major preservació, especialment pel que fa a les visites que se'n fan i els protocols que s'hi apliquen. En cap cas es pot deixar d'atendre la preservació del medi marí de les illes Pitiüses. El bon estat dels ecosistemes marins i de les espècies considerades estructurals és la millor eina de lluita contra l'assentament d'espècies invasores marines.

– Finalment, les administracions insulars han de posar en funcionament i de forma efectiva polítiques que evitin la pèrdua d'equilibri ecològic produït pels éssers humans i les seues activitats.

Des de l'Institut d'Estudis Eivissencs esperam que aquestes conclusions siguin tengudes en compte per les administracions públiques que poden actuar en aquestes qüestions i posar-hi solucions com més aviat millor. Així mateix, pensam que hem pogut contribuir a posar més llum sobre un assumpte preocupant i a posar damunt la taula actuacions assolibles per revertir una situació inquietant a Eivissa i Formentera.

MAURICI CUESTA I LABÈRNIA
DIRECTOR DEL CURS ■

– L'amenaça actual sobre la supervivència de les espècies de sargantana (*Podarcis pityusensis*) a les illes d'Eivissa i Formentera i els illots adjacents és elevadíssima per mor de l'entrada registrada des de l'any 2003 de serps, que n'han esdevingut espècies depredadores, per la manca d'actuacions efectives per a la seua eradicació, i això és un problema que no pot tornar-se a repetir per part de les nostres administracions.

– Les amenaces sobre l'equilibri en la fauna i la flora pitiüses són actualment molt diverses. El becut negre està acabant amb les pitreres, el becut vermell ataca les palmeres, la cotxinilla porpra (*Dactylopius coccus*) fa malbé les figueres de pic... I aquestes són només algunes de les plagues que estan amenaçant el nostre medi natural.

– És urgent l'aplicació de mesures legislatives i administratives per evitar l'entrada a Eivissa de serps en els troncs d'oliveres per a ús ornamental i que són importades per via portuària. La lliure circulació de mercaderies que propugna la Unió Europea no pot ser una porta oberta a l'entrada d'espècies que amenacin les locals, més quan aquestes no es poden extreure dels límits insulars.

– També s'ha de contemplar la limitació de l'entrada dels troncs d'oliveres per a ús ornamental, sigui a través d'una veda o de la posada en marxa d'un espai on passin una quarantena per poder capturar els possibles individus de serps hivernants (i ous) en el seu interior.

– Les administracions públiques insulars han de promocionar l'ús de plançons d'espècies arbòries locals per a usos de jardineria per la seua adaptació climàtica i absència d'espècies invasores.

– S'ha d'evitar de totes totes l'entrada d'espècies invasores de forma fraudulenta, atès que molts dels seus individus acaben sent alliberats en el medi natural, i esdevenen una amenaça per a la fauna i la flora locals.

– És més que necessària una estratègia a escala balear sobre les espècies invasores, un catàleg d'aquestes espècies i programes d'actuació amb caràcter plurianual.

– El Govern de les Illes Balears ha de poder disposar de més recursos humans en tasques de vigilància i d'assessorament jurídic per a fer més efectiva la lluita contra les males pràctiques en matèria natural.

– La conservació del bioma i de la biota de les illes d'Eivissa i For-